

Melānija Vanaga “Mana Amata”

2.turpinājums

“Pa Amatas veco ceļu uz Čigānu līci un Vēju krastu”

Fragmentu publicēšanai sagatavoja Ingrīda Lāce

Es ietinos tumsā, ierušinājos sienā un klausījos, kā gar zārdu iet nakts. Rīts sākās ar sauli un labu garastāvokli. Ar labu garastāvokli sākās katras manas Amatas dienas rīts, ar sauli - ne katrs. Pārgērbos ceļa drēbēs, sakārtoju somu un guļvietu. Kad izlīdu no zārda, pārsteigumā ieraudzīju, ka visa mežmala ņudz no Amatas puikām. Droši vien Jūgu saimnieks vakarā bij' saviem sieviešiem izstāstījis redzēto, un šorīt jau pāragri to zināja visa Amata. Puikas bija jau ap pussešiem sacelti kājās un droši vien sūtīti uz mežmalu noskatīties, kas īsti tajā zārdā notiek. Un nu tie tiešām visi redzēja, kā no zārda izlīda kuplu, baltu galvu veča pelēki zaļā gērbā (pāršūtā no dēla vecā putekļu mēteļa), uzvēla plecos smagu mugursomu un mierīgi devās lejā uz Amatas jauno šoseju.

Aiz šosejas rīta saulē blāvoja noraktais Kapiņkalns, uz kura tālāk nesen vēl atradās veci zviedru laika kapi ar vairākiem akmens pieminekļiem. Uz lielākā akmens bija trīs zviedru krusti. Tagad tie visi samalti jaunās šosejas segai. Senie Jūgu ļaudis stāstījuši, ka tur pastāvīgi spokojušies. Arī mana vecmāmuļa redzējusi „briesmīgo parādību” - pār Kapiņkalnu skrējuši divi mazi bērni un pa abiem stiepuši baltu ķisenu. Tas bijis uz lielu nelaimi. Ja Kapiņkalnā kas redzēts, tad nelaime kā saukta.

Bet šorīt Amata jau kājās, kūp skursteņi, virinās logi, klauz durvis, blēj aitas. Eju. Jaunā Amatas šoseja beidzas pie Amatas tilta. Šo tiltu esmu redzējusi gan plūdu iznestu, gan vecu un sapuvušu, gan tikko no jauna uzceltu ar baltiem, smaržojošiem šķērskokiem augstu pār augšu. Šis ir vecais, drūmais mēra ceļš, kas 1709. gadā garās rindās veda mērī mirušos uz kapsētu. Tas ir manu tuvinieku vecais baznīcas un tirgus ceļš. Tas ir manis pašas skolas ceļš. Tas ir daudzu, daudzu nesenais trimdas ceļš. Tas ir tagadējais lielais satiksmes ceļš, pa kuru šurpu turpu šaudās 6 līniju autobusi. Šis arī ved uz manām dzimtajām mājām, kas no tilta ir 7 km. Aiz tilta stāv 1932. gadā uzvalnētais „jaunais” ceļš.

Vecais ceļš aiz tilta tūlīt nogriezās pa kreisi un labu gabalu gāja pa pašu senleju, pa zemo upes malu. Daudzos simtos gadu ceļš tā noblietēts, ka vēl nav paspējis pilnīgi aizaugt. Vecā ceļa vieta vēl labi manāma gar ievām un kārkliem apaugušo ceļa malu... vecais ceļš katru pavasari applūda un sagādāja grūtības mūsu puses Cēsu braucējiem. Palu ūdeņi uz vairākām dienām pavisam pārtrauca satiksmi. Ja ūdens sacēlās tieši pa to laiku, kamēr braucējs Cēsīs, bija jāgriežas atpakaļ, un tad tikai gar Melturi un Spāri mājā. Dažs tomēr ar visu zirgu un ratiem riskēja nopeldēt diezgan garo ceļa posmu pa Amatas malu. Arī mana vecmāmuļa tā reiz ar Brenci peldējusi pret ledus gabaliem piejaukto straumi ceļa vietā. Resnais lielgabalnieku zirgs, ko Pirmā pasaules kara laikā „Sermuļos” pameta krievu armija, varonīgi turējās kājās. Māmuļa pati stāvējusi uz

droškas un turējusies zirgam astē. Tā abi laimīgi uzveikuši Amatas plūdus. Tikai iepirkumu grozīts, kā pati teica, aizpeldējis uz Carnikavu.

Vecā ceļa malā Amata savos ievu ličos ik vasaru mitināja čigānus. Katru vasaru te baloja teltis, skanēja dziesmas un bērnu klaigas, kūpēja ugunskurs, smaržoja jēra zupa. Čigānu dzīve Amatas ličos man vienmēr likās pasakaini skaista un neaizsniedzama... Bet līci vecie ļaudis vēl tagad sauc par Čigānu līci.

Eju lēnām, sildos atmiņās, priecājos par saulaino rītu un gaidāmo dienu. Eju pa kreiso krastu, kur starp vītoliem un ievām tek cieta, krēslaina taciņa. Pa to vieglās brezenta kurpēs viegli iet. Eju lēnām un nevaru atdzerties rīta svaiguma. Zālei valgs spožums, rasa dod krāsām spilgtumu. Upe kā teiksma. Uz alkšņa zara sašūpojas putniņš. Pāri „Putrās” nodzied gailis.

Pulkstenis vēl tikai pāri sešiem, bet dažas no pavasara aizkavējušās cūkpienes jau atvērušas savas saulītes. Pāri Amatai dzirnavu vīķu laukā redz - arī gušņas jau zied. Citas puķes mostas vēlāk. Gušņas un pienenes pašas čaklākās un ļoti iepriecina tādā agrā rītā. Vēlāk, kad mostas smalkā sabiedrība, šo zemo šķiru neviens vairs neievēro.

Kad nokāpju pie upes, tā smaida pretī ar katru akmeni. Straumīte sekla, bet žigla. Mala sīkiem oļiem piebērta. Pāri viņā pusē vecie dzirnavu mūri, pļavas ar alkšņiem aizaugušo dzirnavu kanālu, Gulbenes dzelzceļa līnija, kas ilgu laiku iet blakus Amatai. Ilgu laiku man līdzī nāk arī ievas un vītoli. Šādā rīta stundā upmalā atklājas daudz it kā nekad neredzēta, pirmreizīga. Te katram krasta un upes sprīdim varētu likt priekšā - skaists, burvīgs, pasakains. Bet šajos apzīmējumos nav dzīvības. Dabā te katrs solis ir zaļas dzīvības, prieka un saules siltuma pilns. Katrs acumirklis pārsteidz un savīļņo. Gan uz saules plankumos mirdzošās taciņas, gan alksnāja zaļganpelēkajā dziļumā, gan putnu mazuļu čiepstēšanā, gan klusā upes guldzēšanā, gan brūkošā smilšu krastā...

Sākās stāvums, pa kuru pa sūnzaļām kāpnēm kāpa augšup arī egles. Augstāk un augstāk, līdz apstājās saules apspīdētā un vēju appūstā krastā. Es un egles. Te nometu mugursomu ar šā rīta mazo grūtumiņu. Pabrokastoju, uz silta brūklenāja paklāja virs pelēkas, kraukšķīgas sūnas acumirkli aizmigu un pusstundu nogulēju. Pamodos. Blakus eglei saulē lāsoja sveķi. Galotnēs savā vaļā skraidīja vējš. Brīžiem ieskanējās Sibēliusa Somijas mežu dziesma. Brīžiem Amatas pašas apgarotās egļu līgas.

Sākumā gan ausīm garām skrēja tikai vienmuļa egļu šalkšana, bet, kad ieklausījās vērīgāk, tajā izcēlās ritms un melodija, tajā dziedāja meža dvēsele. Tikai nekad nav laika kaut stundu, pat pusstundu nopietni noklausīties dziļā, dzīva satura pilnā vējkoncertā. Arī es bez laika piecēlos un skraidīju pa krastu, negausīgi tvarstot jau citu skaistumu. Tā apklusā viegli smaržīgie meža akordi... Dvēsele vairs neuztver meža dziesmu, ja prāts rauj uz priekšu.

Šo krastu iesaucu par Vēju krastu. Tas ir pirmais Amatas kreisais stāvkrasts no Amatas ciemata uz augšu. Nežēlīgs krasts. Daudz pusizgāztu egļu, kuras, sasvērušās

pāri krastam, vienādi skumji šūpo pazemotās galvas upes ūdenī. Vēju krasts nokrīt ar lielu stāvumu. Taciņa egļu piesakņota un zvīļo no skudrām, kurām turpat pakrastē māja. Tā ir īsta skudru taka, pa kuru cilvēkiem nevajadzētu staigāt... Lejā neliela graviņa, kuras dibenā izgrauzts straute ceļš. Pār strautu pārmests tiltiņš. Tas ir tiltiņš pār Mīzupīti. Upīte iegrauzusies padziļā gravā, kuras dibenu klāj biezs lielu akmeņu bruģis. Šīs vasaras sausuma dēļ upīte gravu atstājusi, akmeņi klusu apaug ar sūnu. Brīdi pastāvu pie upītes ietekas Amatā. Ūdens čalo, akmeņi, koku ēna un saules spīduļi ūdenī.

Un atkal no jauna slavēju to mirkli, kad izlēmu šo Amatas gājienu. Kājās jau mazs slinkuma nespēks, bet sirdī svētrīta vieglums. Mugursomu plecos un tālāk.